

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS
CIVILINIO KODEKSO 2.14, 3.65, 3.169 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Šiuo metu Civilinis kodeksas numato praktiką, kai išsiskyrus tėvams vaikas turi gyventi būtinai tik su vienu iš jų, tačiau toks reglamentavimas skatina besiskiriančių pusių teisinius karus dėl vaikų, kurie paverčiami šių karų „trofėjais“. Tiek šie procesai, tiek jų rezultatai daro didžiulę žalą ir vaikams, kurie traumuojami visam gyvenimui bei praranda galimybę bendrauti su vienu iš tėvų arba šis bendravimas labai nuskurdinamas, ir patiems tėvams. Tokia padėtis nesuderinama su Lietuvos ratifikuotoje Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje įtvirtinta vaiko teise turėti abu tėvus ir sudaro sąlygas pažeisti vieno iš tėvų teisę bendrauti su savo vaiku.

Todėl šiuo įstatymo projektu siekiama įtvirtinti kitokią, vaiko interesus žymiai geriau atitinkantį, pasaulio praktikoje vertinamą ir gerus rezultatus duodantį problemos sprendimo būdą, kai užuot priskyrus vaiką kaip „trofėjų“ vienam iš tėvų, jam nustatoma abiejų tėvų globa. Toks sprendimas, kaip rodo pasaulio praktika, yra ne tik žymiai humaniškesnis vaiko atžvilgiu, bet ir mažina konfliktuojančių pusių priešpriešą, nes šeimos, kuriose nustatoma bendra abiejų tėvų globa, laikui bėgant suranda kompromisą, nes yra priverstos bendradarbiauti. Priešingai, kai vaiko globa nustatoma su vienu iš tėvų, konfliktas dėl vaikų laikui bėgant tik gilėja.

Vaikas turi teisę turėti abu tėvus ir bendrauti su jais, todėl nesutarimo atveju turi būti preziumuojama lygybės pagrindu nustatyta kintama vaiko gyvenamoji vieta ir lygybės pagrindu nustatytas kintamas vaiko išlaikymas. Taip daroma Belgijoje, iš dalies Danijoje, Italijoje, Nyderlanduose. Pvz., Danijoje išimtinė vaiko gyvenamoji vieta su vienu iš tėvų ir vaiko globa vienam tėvui skiriama tik išimtiniais atvejais. Nesutarimo atveju teismas nustato vaiko gyvenamąją vietą vaiko mokykloje, o tėvai įpareigojami gyventi ne toliau kaip 10 km nuo mokyklos. Vaikui gerai, tėvams – nelabai, tačiau jie visada gali susitarti. Toks ir yra tikslas. Belgijoje tėvai taip pat skatinami susitarti ir jų susitarimas visada turi viršenybę (išskyrus objektyvius atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams). Jei tėvai nesusitaria, lygybės pagrindu nustatoma kintama vaiko gyvenamoji vieta ir kiekvienas tėvas vaiką išlaiko tuomet, kai vaikas gyvena su juo. Dviejų namų atsiradimas vaikams nesukelia tiek problemų, kiek vieno iš tėvų netektis. Teismas pagal įstatymą privalo pirmenybę teikti bendrai vaiko priežiūrai ir dvigubai gyvenamajai vietai. *Gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų teismas nustato tik išimtiniais atvejais.* Jei tėvai nesusitaria ir teismas nustato vaiko gyvenamąją vietą su abiem tėvais, pati skyrybų byla paliekama neužbaigta dalyje dėl vaiko gyvenamosios vietos ir išlaikymo, kol vaikas netampa pilnamečiu. Todėl jei vienas iš tėvų piktnaudžiauja ir pažeidinėja kito tėvo teisę rūpintis vaiku, pastarasis tėvas gali bet kuriuo metu kreiptis į teismą, kuris nedelsiant (per 2 savaites) pritaiko apsaugos priemones ir gali skirti tėvui, kurio teisės pažeidžiamos, išimtinę vaiko globą.

Projekte atsižvelgiama į šią naujausią, pasiteisinusią praktiką toje dalyje, kur pirmenybė teikiama vaiko gyvenamosios vietos nustatymui su abiem tėvais, o ne su vienu iš jų.

Seimo kanceliarijos užsakymu atliktame tyrime nustatyta, kad visose Europos Sąjungos šalyse, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje ir kitose Vakarų valstybėse yra numatyta vaikų gyvenamoji vieta su abiem tėvais pagal kintamą grafiką kaip taisyklė, o ne išimtis. Įvairiose valstybėse dviguba gyvenamoji vieta reglamentuojama skirtingai, tačiau esminis ir dažniausiai sutampantis požymis yra tokios formos gyvenamosios atitikimas vaiko geriausiems interesams. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Čekijoje ir Šveicarijoje, teismai neturi teisės nustatyti dvigubos gyvenamosios vietos priverstinai, kai tėvai nesusitaria, tačiau šis institutas įstatymuose įtvirtintas kaip galima susitarimo alternatyva. Vokietijoje teismai turi teisę tik padalinti tėvų valdžią kintamų terminų pagrindu. Kadangi į tėvų valdžios sampratą patenka ir teisė nustatyti vaiko gyvenamąją vietą, kintamas valdžios padalijimas įtvirtina ir galimybę nustatyti dvigubą gyvenamąją vietą. Jungtinėse Valstijose vaikai lieka gyventi tėvų namuose, kuriuose pakaitomis pagal kintamą grafiką gyvena tėvas arba motina. Airijoje teismai turi visišką diskrecijos teisę nustatyti dvigubą gyvenamąją vietą. Belgijoje ir Prancūzijoje dvigubos gyvenamosios vietos nustatymas teismų laikomas prioritetiniu sprendimu, kaip atitinkantis geriausias vaiko interesus. Danijoje be to, kad teismas nustato dvigubą gyvenamąją vietą, vienas iš tėvų, su kuriuo vaikas tuo metu gyvena, turi ir pareigą transportuoti vaiką, kad kitas tėvas (motina) pasinaudotų bendravimo su vaiku teise. Jungtinėje Karalystėje teismai priima dalijamosios gyvenamosios vietos įsakymus, kurių pagrindu vaikas po skyrybų gali pagal kintamą grafiką gyventi su kiekvienu iš tėvų. Kai Prancūzijoje tėvams nepavyksta susitarti dėl vaiko gyvenamosios vietos, teismas turi teisę priimti sprendimą, kad vaikas laikinai gyvena su abiem tėvais. Pasibaigus terminui atsižvelgęs į aplinkybes teismas priima galutinį sprendimą dėl vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos, kuri gali ir toliau likti su abiem tėvais, jei tai atitinka geriausias vaiko interesus. Nors bendravimas su vaikais po skyrybų taip pat reglamentuojamas skirtingai, dažniausiai, jei tėvams nepavyksta susitarti, nustatyti bendravimo su vaiku tvarką yra teismo ar kitos kompetentingos institucijos prerogatyva (Belgija, Čekija, Danija ir kt.). Ispanijos teismų praktikoje bendravimas suprantamas kaip teisė ir kaip pareiga. Dėl bendravimo tėvai turi susitarti, o susitarimą turi sankcionuoti teisėjas. Kai nusprendžiama globą skirti abiem tėvams, jie prižiūri vaiką pakaitomis. Jungtinėje Karalystėje tėvams nesusitariant dėl bendravimo su vaiku teismas priima įsakymus, kurių gali būti keletas, priklausomai nuo asmenų, pareiškiančių norą matytis su vaiku. Švedijoje įstatymai nustato galimybę pasinaudoti vadinamaisiais pokalbiais dėl bendradarbiavimo, kurie organizuojami savivaldybėse, siekiant padėti tėvams, nesutariantiems dėl vaiko gyvenamosios vietos, globos ar kitų panašių klausimų, pasiekti kompromisą bendraujant.

Iš aukščiau pateiktos informacijos matyti, kad tais atvejais, kai tėvai nesutaria, geriausias vaiko interesus atitinka vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su abiem tėvais pagal kintamą grafiką. Belgijoje net buvo pastebėta, kad apie 25 procentus sumažėjo skyrybų, kai įsigaliojus įstatymui teismai pradėjo prioritetine tvarka nustatinėti vaikų gyvenamąją vietą su abiem tėvais pagal kintamą grafiką, kai tėvai nesutaria. Be to, nustatyta, kad tais atvejais, kai vaikų gyvenamoji vieta nustatoma su abiem tėvais pagal kintamą grafiką, konfliktas tarp tėvų palaipsniui mažėja ir net išnyksta, nes abu tėvai yra priversti susitarti. Priešinga padėtis susidaro, kai tėvai iš anksto žino, jog vaikas bus paliktas tik su vienu iš jų, ir abu visomis priemonėmis siekia vaiko globos – dėl to konfliktas tik gilėja ir galiausiai tampa nebeįsprendžiamas, o dėl to labiausiai pažeidžiami vaikų interesai.

Tačiau Lietuvoje šiuo metu nėra jokios galimybės nustatyti vaikų gyvenamąją vietą su abiem tėvais pagal kintamą grafiką net ir tais atvejais, kai tėvai sutaria ir to prašo teismo, todėl būtina priimti siūlomas pataisas, kurios užtikrintų vaiko pamatinę teisę turėti abu tėvus,

nes būtent valstybė privalo garantuoti, jog vaikas visada turės tėvą ir motiną net ir tada, kai tėvai nesutaria.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje yra įtvirtinta vaiko teisė turėti abu tėvus, o tėvų teisės yra lygios. Jeigu būtų neužtikrinta asmens įstatyminė teisė, būtų nepaisoma ir visuotinai pripažinto bendrojo teisės principo *ubi ius, ibi remedium* – jeigu yra kokias nors teisės (laisvės), turi būti ir jos gynimo priemonė. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime išaiškino, kad tokia teisinė situacija, kai kuri nors asmens teisė ar laisvė negali būti ginama, taip pat ir teismine tvarka, nors pats asmuo mano, kad ši teisė ar laisvė yra pažeista, pagal Konstituciją yra neįmanoma.

Pažymėtina, kad šeimai iširus susitarimas dėl vaikų turi būti pasiektas pačioje konflikto pradžioje, kai tai įmanoma, o ne po daugelį metų trukusio teismo karo, kurio realiai niekas nelaimi ir negali laimėti, o labiausiai nukenčia šio karo „trofėjus“ – vaikas. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Malec v. Lenkija* (bylos Nr. [28623/12](#)) išaiškino, kad bendravimo tvarkos vykdymo sunkumai iškilo dėl tėvų tarpusavio priešiško, dėl kurio vaikas vis labiau nenorėjo bendrauti su tėvu. Nors teismas atsižvelgė į tai, kad ginčai dėl bendravimo ir gyvenamosios vietos nustatymo savo prigimtimi yra labai sudėtingi visiems, ir tikrai valdžios įstaigoms nelengva užtikrinti tokių teismo sprendimų vykdymą, kai vienas arba abu tėvai nenori bendradarbiauti, tačiau išsiskyrusių tėvų nenoras bendradarbiauti nėra pagrindas atleisti valdžios įstaigas nuo jų pozityvių prievolių, kylančių iš Konvencijos 8 straipsnio. Priešingai, tai įpareigoja valdžios įstaigas imtis visų priemonių sutaikyti tėvus, atsižvelgiant į nepaprastai svarbius vaiko interesus (žr. *Z. v. Lenkija*, Nr. [34694/06](#), § 75, 2010 m. balandžio 20 d.; *G.B. v. Lietuva*, Nr. [36137/13](#), § 93, 2016 m. sausio 19 d.). Todėl EŽTT, pripažindamas Lenkiją pažeidus Konvencijos 8 straipsnį dėl bendravimo su vaiku tvarko neįvykdymo, nurodė, kad tėvai turi teisę reikalauti priemonių, kurios leistų jiems bendrauti su vaikais, o valdžios įstaigos privalo užtikrinti tokias priemones (žr. *Hokkanen v. Suomija*, 1994 m. rugsėjo 23 d. § 55, A serija Nr. 299-A ir *Cristescu v. Rumunija*, Nr. [13589/07](#), § 57, 2012 m. sausio 10 d.), nes bėgant laikui gali būti padaryta nepataisoma žala vaiko ir atskirai gyvenančio tėvo santykiams (žr. *Kuppinger v. Vokietija*, Nr. [62198/11](#), § 102, 2015 m. sausio 15 d.), kadangi vaiko geriausi interesai visada turi viršenybę prieš tėvų interesus (žr. *Plaza v. Lenkija*, Nr. [18830/07](#), § 71, 2011 sausio 25 d.).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, šio įstatymo projekto tikslas – nutraukti žalingą, vaiko ir tėvų teises bei interesus pažeidžiančią skyrybų praktiką ir įtvirtinti tinkamesnę, vaiko interesus geriau atitinkančią, Europos Sąjungos ir kitų Vakarų šalių praktikoje pripažintą problemos sprendimo būdą, t. y. iš esmės spręsti klausimą dėl vaiko teisės turėti abu tėvus juos priverčiant susitarti dėl vaiko gyvenamosios vietos ir bendravimo tvarkos, nes priešingu atveju pagal įstatymą bus nustatyta vaiko gyvenamoji vieta su abiem tėvais pagal kintamą grafiką, o tėvais bus įpareigoti gyventi toje pačioje vietovėje, kol nesusitars.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Projektą inicijuoja Seimo narys Naglis Puteikis, į kurį šiuo klausimu kreipėsi asociacija „Tėvų ir vaikų gynybos sąjunga“, gindama vaikų geriausius interesus ir tėvų lygias teises auginti vaikus.

3. Kaip šiuo metu reglamentuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu CK 3.169 straipsnis nustato, kad kai tėvas ir motina gyvena skyrium, vaiko gyvenamoji vieta nustatoma tėvų susitarimu. Jei kyla ginčas tarp tėvų dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, vaiko gyvenamoji vieta teismo sprendimu nustatoma su vienu iš tėvų. LR CK ir teismų praktika užprogramuoja teisinius karus šeimose, nes skyrybų atveju vaikas priskiriamas vienam iš tėvų, kuris kartu gauna didesnę turto dalį. Vaiko gyvenamoji vieta vienu metu pas abu tėvus negalima pagal CK net ir tais atvejais, kai abu tėvai dėl to susitaria. Vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų realiai neužtikrina CK 3.170 straipsnyje nustatytos skyrium gyvenančio tėvo ar motinos teisės bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant, skatina tėvų konfliktus, ypač turtinius, nes gyvenamosios vietos nustatymas kartu suponuoja teisę gauti papildomas pajamas iš skyrium gyvenančio tėvo. Lietuvos statistikos duomenimis, 94% visų skyrybų atvejų vaiko gyvenamoji vieta nustatoma su motina. Atitinkamai ir CK 2.14 straipsnis dėl nepilnamečių nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo numato tik galimybę gyventi su vienu iš tėvų. Taip pat ir CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punktas nustato laikinas priemones vaiko gyvenamosios vietos nustatymui tik su vienu iš tėvų.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Siūloma papildyti CK 2.14 straipsnio 2 dalį, kad nepilnamečio nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymas būtų susijęs su teismo sprendimu nustatyti nuolatinę gyvenamąją vietą ne tik su vienu iš tėvų, o įrašant formuluotę – „su abiem tėvais arba abiejų tėvų nuolatinėse gyvenamosiose vietose pagal kintamą grafiką“. Taip pat siūloma papildyti CK 3.65 straipsnio nuostatas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, jo 2 dalies 2 punkte numatant ir galimybę nustatyti nepilnamečių gyvenamąją vietą ne tik su vienu iš tėvų, bet ir „su abiem tėvais arba abiejų tėvų nuolatinėse gyvenamosiose vietose pagal kintamą grafiką“. Taip pat siūloma pakeiti 3.169 straipsnį taip, kad kilus ginčui dėl gyvenamosios vietos nustatymo, vaiko gyvenamoji vieta nustatoma su abiem tėvais („pagal kintamą grafiką, užtikrinantį abiejų tėvų lygias teises ir pareigas dalyvauti vaiko ugdyme, auklėjime ir priežiūroje“), kol jie nesudarys sutarimo. Sudarius straipsnio 1 dalyje numatytą susitarimą, tėvai bendru pareiškimu kreiptųsi į teismą dėl teismo sprendimu nustatytos vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo pagal sudarytą susitarimą. Vaiko gyvenamoji vieta teismo sprendimu nustatoma su vienu iš tėvų tik išimtiniais atvejais, kai vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su abiem tėvais arba abiejų tėvų nuolatinėse gyvenamosiose vietose pagal kintamą grafiką iš esmės prieštarauja vaiko interesams. Pasikeitus aplinkybėms ar vienam iš tėvų, su kuriuo vienasmeniškai arba drauge su kitu tėvu buvo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, vienam iš tėvų pradėjus gyventi su kitu asmeniu, atidavus vaiką auginti ir gyventi kartu su kitais asmenimis, antrasis iš tėvų gali reikšti pakartotinį ieškinį dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo.

5. Galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad jų būtų išvengta:

Priėmus įstatymą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Projektas kriminogeninei situacijai tiesioginės įtakos neturės, galimai mažins korupcijos pavojų, nes skatins ne vienos iš šalių pergalę, o susitarimą.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Priimtas įstatymas verslo sąlygoms ir plėtrai įtakos neturės.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus įstatymo projektą, gali tekti tobulinti Civilinio proceso kodeksą, poįstatyminius teisės aktus.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis nustatytų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos socialinės apsaugos Reglamentams.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įstatymų lydimųjų aktų, – kas ir kada juos turėtų parengti, šių aktų metmenys:

Įstatymo įgyvendinimui reikalingų lydimųjų teisės aktų nereikia.

12. Kiek biudžeto lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymo įgyvendinimas (pateikiami įvertinimai artimiausiems metams ir tolesnei ateičiai):

Papildomų biudžeto lėšų projektas nepareikalaus.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*:

Nepilnamečiai, nuolatinė gyvenamoji vieta, gyvenamosios vietos nustatymas, laikinosios apsaugos priemonės.

Teikia:

Seimo narys Naglis Puteikis